CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library
S.D.P.B.
Coll. No. 326

Title Bhagavad gita

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 326 Subject: Pauranic lit.

Title: Bhagavadgita.

Author: — Scribe: —

Date of the work: — Date of the Ms.: V.S. १६४०

Place of the work: $ — Place of the Ms.: Surat.

Size: 6.8" by 4.1" Extent: 62 foll.

Language: Sanskrit. Script: Devanagari

Remarks:

गवः ।५ युधामन्युश्च विक्रांत उत्तमौजाश्च वीर्यवान्। सौभद्रो द्रौपदेयाश्च
सर्व एव महारथाः ॥६ अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम। नाय
का मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥७ भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च
समितिंजयः। अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥८ अन्ये च ब
हवः शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः। नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः॥
९ अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितं। पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं
भीमाभिरक्षितं ॥१० अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः। भीष्म
मेवाभिरक्षंतु भवंतः सर्व एव हि ॥११ तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृ
द्धः पितामहः। सिंहनादं विनद्योच्चैः शंखं दध्मौ प्रतापवान् ॥१२

ततः शंखाश्च भेर्य्यश्च पणवानकगोमुखाः। सहसैवाभ्यहन्यंत स शब्दस्तु
मुलोभवत्॥१३ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यंदने स्थितौ। माधवः पां
डवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः॥१४ पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं ध
नंजयः। पौंड्रं दध्मौ महाशंखं भीमकर्मा वृकोदरः॥१५ अनंतविजयं
राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः। नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्प
कौ॥१६ काश्यश्च परमेष्वासः शिखंडी च महारथः। धृष्टद्युम्नो विरा
टश्च सात्यकिश्चापराजितः॥१७ द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवी २
पते। सौभद्रश्च महाबाहुः शंखान्दध्मुः पृथक् पृथक्॥१८ स घो
षो धार्त्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत्। नभश्च पृथिवीं चैव तुमु

लो नादयन्॥१९ अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्त्तराष्ट्रान्कपिध्वजः। प्र
वृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पांडवः॥२० हृषीकेशं तदा वाक्यमिद
माह महीपते। सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत॥२१ याव
देतान्निरीक्षेहं योद्धुकामानवस्थितान्। कैर्मया सह योद्धव्यम
स्मिन् रणसमुद्यमे॥२२ योत्स्यमानानवेक्षेहं य एतेत्र समागताः।
धार्त्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः॥२३ संजय उ०॥ एवमुक्तो
हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत। सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथो
त्तमं॥२४ भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षितां। उवाच पार्थ

पश्येतान्समवेतान्कुरूनिति॥२५ तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थःपितॄन्
थपितामहान्। आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखीं
स्तथा॥२६ श्वशुरान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयोरपि। तान्समीक्ष्यस
कौंतेयःसर्वान्बंधूनवस्थितान्॥२७ कृपयापरयाविष्टोविषीदन्नि
दमब्रवीत्। दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णयुयुत्सुंसमुपस्थितं॥२८ सीदं
तिममगात्राणिमुखंचपरिशुष्यति। वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्ष
श्चजायते॥२९ गांडीवंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते। न ३
चशक्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः॥३० निमित्तानिचपश्या

मिविपरीतानिकेशव। नचश्रेयोनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे॥३१ न
कांक्षेविजयंकृष्णनचराज्यंसुखानिच। किंनोराज्येनगोविंदकिंभो
गैर्जीवितेनवा॥३२ येषामर्थेकांक्षितंनोराज्यंभोगाःसुखानिच।
तइमेवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच॥३३ आचार्याःपितरः
पुत्रास्तथैवचपितामहाः। मातुलाःश्वशुराःपौत्राःश्यालाःसंबंधि
नस्तथा॥३४ एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोपिमधुसूदन। अपित्रैलो
क्यराज्यस्यहेतोःकिंनुमहीकृते॥३५ निहत्यधार्तराष्ट्रान्नःका
प्रीतिःस्याज्जनार्दन। पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः।

३६ तस्मान्नार्हावयंहंतुंधार्त्तराष्ट्रान्सबांधवान्। स्वजनंहिकथंहत्वासुखि
नःस्याममाधव॥३७ यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः। कुलक्ष
यकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपातकं॥३८ कथंनज्ञेयमस्माभिःपापादस्मान्नि
वर्त्तितुं। कुलक्षयकृतंदोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन॥३९ कुलक्षयेप्रण
श्यंतिकुलधर्माःसनातनाः। धर्मेनष्टेकुलंकृत्स्नंकुलंदोषैःसनातनं
नां मधर्मोभिभवत्युत॥४० अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुल
स्त्रियः। स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसंकरः॥४१ संकरोनरका ६
येवकुलघ्नानांकुलस्यच। पतंतिपितरोह्येषांलुप्तपिंडोदकक्रियाः॥४२

दोषैरेतैःकुलघ्नानांवर्णसंकरकारकैः। उत्साद्यंतेजातिधर्माःकुलधर्माः
श्चशाश्वताः॥४३ उत्सन्नकुलधर्माणांमनुष्याणांजनार्दन। नरकेनिय
तंवासोभवतीत्यनुशुश्रुम॥४४ अहोबतमहत्पापंकर्तुंव्यवसितावयं।
यद्राज्यसुखलोभेनहंतुंस्वजनमुद्यताः॥४५ यदिमामप्रतीकारम
शस्त्रंशस्त्रपाणयः। धार्त्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत्॥४६ संज
यउ॥ ॥एवमुक्त्वार्जुनःसंख्येरथोपस्थउपाविशत्। विसृज्यसश
रंचापंशोकसंविग्नमानसः॥४७॥ ॥इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिष
त्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअर्जुनविषादयो

गोनाम प्रथमोध्यायः॥ ॥१॥ ॥संजयउ॥ ॥तंतथाकृपयाविष्टमश्रु
पूर्णाकुलेक्षणं। विषीदंतमिदंवाक्यमुवाचमधुसूदनः॥१श्रीभगवा
नु॥ ॥कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितं। अनार्यजुष्टमस्वर्ग्य
मकीर्तिकरमर्जुन॥२क्लैब्यंमास्मगमःपार्थनैतत्वय्युपपद्यते। क्षु
द्रंहृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्टपरंतप॥३अर्जुनउ॥ ॥कथंभीष्मम
हंसंख्येद्रोणंचमधुसूदन। इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसू
दन॥४गुरूनहत्वाहिमहानुभावान्श्रेयोभोक्तुंभैक्षमपीहलोके ५
हत्वार्थकामांस्तुगुरूनिहैवभुंजीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान्॥५न
ने

चैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः। यानेवहत्वा
नजिजीविषामस्तेवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः॥६कार्पण्यदोषोपह
तस्वभावःपृच्छामित्वांधर्मसंमूढचेताः। यछ्रेयस्यान्निश्चितंब्रूहि
तन्मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वांप्रपन्नं॥७नहिप्रपश्यामिममापनु
द्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणां। अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंरा
ज्यंसुराणामपिचाधिपत्यं॥८संजयउ॥ ॥एवमुक्त्वाहृषीकेशंगु
डाकेशःपरंतप। नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९त
मुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारत। सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदं

तमिदंवचः॥१०॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभाषसे॥
गतासूनगतासूंश्चनानुशोचंतिपंडिताः॥११॥नत्वेवाहंजातुनासंनत्वंने
मेजनाधिपाः॥नचैवनभविष्यामःसर्वेवयमतःपरं॥१२॥देहिनोस्मि
न्यथादेहेकौमारंयौवनंजरा॥तथादेहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्य
ति॥१३॥मात्रास्पर्शास्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः॥आगमापायि
नोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत॥१४॥यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषंपुरुष
र्षभ॥समदुःखसुखंधीरंसोमृतत्वायकल्पते॥१५॥नासतोवि ६
द्यतेभावोनाभावोविद्यतेसतः॥उभयोरपिदृष्टोंतस्त्वनयोस्त

त्वदर्शिभिः॥१६॥अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततं॥विनाशमव्यय
स्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्हति॥१७॥अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःश
रीरिणः॥अनाशिनोप्रमेयस्यतस्माद्युध्यस्वभारत॥१८॥यएनंवेत्ति
हंतारंयश्चैनंमन्यतेहतं॥उभौतौनविजानीतोनायंहंतिनहन्यते॥
१९॥नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभवितावानभूयः॥
अजोनित्यःशाश्वतोयंपुराणोनहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥२०
वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययं॥कथंसपुरुषःपार्थ
कंघातयतिहंतिकं॥२१॥वासांसिजीर्णानियथाविहायनवा

निगृह्णाति नरोऽपराणि। तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति
नवानि देही॥२२॥ नैनं छिंदंति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः। न चै
नं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारुतः॥२३॥ अछेद्योयमदाह्योय
मक्लेद्योशोष्य एव च। नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोयं सनातनः॥२४॥
अव्यक्तोयमचिंत्योयमविकार्योयमुच्यते। तस्मादेवं विदित्वैनं
नानुशोचितुमर्हसि॥२५॥ अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृ
तं। तथापि त्वं महाबाहो नैवं शोचितुमर्हसि॥२६॥ जातस्य हि ध्रु ७
वो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च। तस्मादपरिहार्येर्थे न त्वं शोचितु

मर्हसि॥२७॥ अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत। अ
व्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना॥२८॥ आश्चर्यवत्पश्यति
कश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः। आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृ
णोति श्रुत्वाप्येनं वेद न चैव कश्चित्॥२९॥ देही नित्यमवध्योयं
देहे सर्वस्य भारत। तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्ह
सि॥३०॥ स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकंपितुमर्हसि। धर्म्याद्धि यु
द्धाच्छ्रेयोन्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते॥ यदृच्छया चोपपन्नं स्वर्ग
द्वारमपावृतं॥३१॥ सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभंते युद्धमीदृशं॥३२

अथचेत्त्वंधर्म्यमिमंसंग्रामंनकरिष्यसि।ततःस्वधर्मंकीर्तिंचहि
त्वापापमवाप्स्यसि।३३ अकीर्तिंचापिभूतानिकथयिष्यंति
तेव्ययां।संभावितस्यचाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते।।३४ भयाद्रणा
दुपरतंमंस्यंतेत्वांमहारथाः।येषांचत्वंबहुमतोभूत्वायास्य
सिलाघवं।।३५ अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्यंतितवाहिताः।।नि
दंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुकिं।।३६ हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गं
जित्वावाभोक्ष्यसेमहीं।तस्मादुत्तिष्ठकौंतेययुद्धायकृतनि ८
श्चयः।।३७ सुखदुःखेसमेकृत्वालाभालाभौजयाजयौ।ततो

युद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि।।३८ एषातेभिहितासां
ख्येबुद्धिर्योगेत्विमांशृणु।बुद्ध्यायुक्तोययापार्थकर्मबंधंप्र
हास्यसि।।३९ नेहाभिक्रमनाशोस्तिप्रत्यवायोनविद्यते।स्व
ल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतोभयात्।।४० व्यवसायात्मि
काबुद्धिरेकेहकुरुनंदन।बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोव्यव
सायिनां।।४१ यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः।वे
दवादरताःपार्थनान्यदस्तीतिवादिनः।४२ कामात्मानःस्वर्ग
पराजन्मकर्मफलप्रदां।क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यगतिं

प्रति॥४३॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसां। व्यवसायात्मिका बुद्धिः स
माधौ न विधीयते॥४४॥ त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन। निर्द्वं
द्वो नित्यसत्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान्॥४५॥ यावानर्थ उदपाने सर्व
तः संप्लुतोदके। तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः॥४६॥ क
र्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन। मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते सं
गोस्त्वकर्मणि॥४७॥ योगस्थः कुरु कर्माणि संगं त्यक्त्वा धनंजय। सिद्ध्य ९
सिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते॥४८॥ दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धि
योगाद्धनंजय। बुद्धौ शरणमन्विछ कृपणाः फलहेतवः॥४९॥ बु

द्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुःकृते। तस्माद्योगाय युज्यस्व यो
गः कर्मसु कौशलं॥५०॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः।
जन्मबंधविनिर्मुक्ताः पदं गछंत्यनामयं॥५१॥ यदा ते मोहकलिलं बु
द्धिर्व्यतितरिष्यति। तदा गंतासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च॥५२॥ श्रु
तिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला। समाधावचला बुद्धिस्तदा
योगमवाप्स्यसि॥५३॥ अर्जुन उ०॥ ॥स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधि
स्थस्य केशव। स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किं॥५४॥ श्री
भगवानु॥ ॥प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान्। आत्म

न्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥५५ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु
विगतस्पृहः ॥ वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥५६ यः सर्वत्रा
नभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभं । नाभिनंदति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्र
तिष्ठिता ॥५७ यदा संहरते चायं कूर्मोंगानीव सर्वशः ॥ इंद्रियाणींद्रि
यार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥५८ विषया विनिवर्तंते निराहारस्य
देहिनः ॥ रसवर्जं रसोप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ॥५९ यततो ह्यपि
कौंतेय पुरुषस्य विपश्चितः ॥ इंद्रियाणि प्रमाथीनि हरंति प्रसभं १०
मनः ॥६० तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ॥ वशे हि य

स्येंद्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥६१ ध्यायतो विषयान्पुंसः संगस्ते
षूपजायते । संगात्संजायते कामः कामात्क्रोधोभिजायते ॥६२ क्रोधा
द्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धि
नाशात्प्रणश्यति ॥६३ रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिंद्रियैश्चरन् ॥
आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥६४ प्रसादे सर्वदुःखा
नां हानिरस्योपजायते । प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते
॥६५ नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना । न चाभावय
तः शांतिरशांतस्य कुतः सुखं ॥६६ इंद्रियाणां हि चरतां यन्मनो

स्तु विधीयते। तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवांभसि॥ ६७ तस्माद्यस्य
महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः। इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा
प्रतिष्ठिता॥ ६८ या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी। यस्यां जा
ग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः॥ ६९ आपूर्यमाणमचलप्र
तिष्ठं समुद्रमापः प्रविशंति यद्वत्। तद्वत्कामा यं प्रविशंति सर्वे स शां
तिमाप्नोति न कामकामी॥ ७० विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति
निस्पृहः। निर्ममो निरहंकारः स शांतिमधिगच्छति॥ ७१॥ ॥इति ११
श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु० सांख्ययोगो नाम द्वितीयोऽध्यायः॥
एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति। स्थित्वास्यामंतकाले
ब्र निर्वाणमृच्छति

॥ॐ॥ अर्जुन उ०॥ ॥ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन। तत्किं क
र्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव॥ १ व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मो
हयसीव मे। तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयां॥ श्रीभगवा
नु०॥ ॥लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ। ज्ञानयोगेन सां
ख्यानां कर्मयोगेन योगिनां॥ ३ न कर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नु
ते। न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति॥ ४ न हि कश्चित्क्षणमपि
जातु तिष्ठत्यकर्मकृत्। कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः॥ ५
कर्मेंद्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन्। इंद्रियार्थान्विमूढात्मा

मिथ्याचारः स उच्यते॥६ यस्त्विंद्रियाणि मनसा नियम्यारभतेर्जुन। क
र्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते॥७ नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म
ज्यायो ह्यकर्मणः। शरीरयात्रापि च ते न प्रसिद्धेदकर्मणः॥८ यज्ञार्थात्क
र्मणोन्यत्र लोकोयं कर्मबंधनः। तदर्थं कर्म कौंतेय मुक्तसंगः
समाचर॥९ सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापतिः। अनेन प्र
सविष्यध्वमेष वोस्त्विष्टकामधुक्॥१० देवान्भावयतानेन ते देव
भावयंतु वः। परस्परं भावयंतः श्रेयः परमवाप्स्यथ॥११ इष्टा
न्भोगान्हि वो देवा दास्यंते यज्ञभाविताः। तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो १२

भुंक्ते स्तेन एव सः॥१२ यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यंते सर्वकिल्बिषैः। भुंजते
ते त्वघं पापा ये पचंत्यात्मकारणात्॥१३ अन्नाद्भवंति भूतानि पर्ज
न्यादन्नसंभवः। यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः॥१४ कर्म ब्र
ह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवं। तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्र
तिष्ठितं॥१५ एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः। अघायुरिंद्रि
यारामो मोघं पार्थ स जीवति॥१६ यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृ
प्तश्च मानवः। आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते॥१७ नैव
तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन। न चास्य सर्वभूतेषु कश्चि

दर्थव्यपाश्रयः॥१८ तस्मादसक्तः सततं कार्यंकर्मसमाचर। अस
क्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः॥१९ कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थि
ता जनकादयः। लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्त्तुमर्हसि॥२० य
द्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः। स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस
स्तदनुवर्त्तते॥२१ न मे पार्थास्ति कर्त्तव्यं त्रिषु लोकेषु किंचन। नानवा
प्तमवाप्तव्यं वर्त्त एव च कर्मणि॥२२ यदि ह्यहं न वर्त्तेयं जातु कर्म १३
ण्यतंद्रितः। मम वर्त्मानुवर्त्तंते मनुष्याः पार्थ सर्वशः॥२३ उत्सी
देयुरिमे लोका न कुर्यां कर्म चेदहं। संकरस्य च कर्त्ता स्यामुपह

न्यामिमाः प्रजाः॥२४ सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वंति भारत। कु
र्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं॥२५ न बुद्धिभेदं जनय
दज्ञानां कर्मसंगिनां। जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन्॥
॥२६ प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः। अहंकारविमूढा
त्मा कर्त्ताहमिति मन्यते॥२७ तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः।
गुणा गुणेषु वर्त्तंत इति मत्वा न सज्जते॥२८ प्रकृतेर्गुणसंमूढाः
सज्जंते गुणकर्मसु। तानकृत्स्नविदो मंदान्कृत्स्नवि न्न विचा
लयेत्॥२९ मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा। निरा

शीः निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ॥३०॥ ये मे मतमिदं नित्यमनुति
ष्ठंति मानवाः ॥ श्रद्धावंतो नसूयंतो मुच्यंते ते पि कर्मभिः ॥३१॥ ये त्वेतद
भ्यसूयंतो नानुतिष्ठंति मे मतं ॥ सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानचे
तसः ॥३२॥ सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ॥ प्रकृतिं यांति भू
तानि निग्रहः किं करिष्यति ॥३३॥ इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्य
वस्थितौ ॥ तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपंथिनौ ॥३४॥ श्रेयान्स्वध
र्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥ स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो १४
भयावहः ॥३५॥ अर्जुन उ० ॥ ॥ अथ केन प्रयुक्तोयं पापं चरति

पूरुषः ॥ अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः ॥३६॥ श्रीभगवानुवाच ॥
काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ॥ महाशनो महापाप्मा विद्ध्ये
नमिह वैरिणं ॥३७॥ धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च ॥ यथो
ल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतं ॥३८॥ आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानि
नो नित्यवैरिणा ॥ कामरूपेण कौंतेय दुष्पूरेणानलेन च ॥३९॥ इं
द्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ॥ एतैर्विमोहयत्येष ज्ञा
नमावृत्य देहिनं ॥४०॥ तस्मात्त्वमिंद्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ॥
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनं ॥४१॥ इंद्रियाणि परा

ण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः। मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः।
४२ एवं बुद्धेः परं बुध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना॥ जहि शत्रुं महाबा
हो कामरूपं दुरासदं॥४३ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म
विद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो नाम तृतीं
योध्यायः॥ ॥३॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥इमं विवस्वते योगं प्रोक्त
वानहमव्ययं। विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेब्रवीत्॥१ए
वं परंपराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः। स कालेनेह महता यो
गो नष्टः परंतप॥२ स एवायं मया तेद्य योगः प्रोक्तः पुरा[illegible]
तनः। १५

क्तोसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमं॥३ अर्जुन उ॥ ॥अपरं भवतो जन्म
परं जन्म विवस्वतः। कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति॥४ श्रीभ
गवानु॥ ॥बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन। तान्यहं वेद स
र्वाणि न त्वं वेत्थ परंतप॥५ अजोपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोपि स
न्। प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया॥६ यदा यदा हि धर्मस्य ग्ला
निर्भवति भारत। अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहं॥७ परि
त्राणाय साधूनां विनाशाय च दुःकृतां। धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि
युगे युगे॥८ जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्वतः। त्यक्त्वा देहं

नजैन्म नैतिमामेतिसोर्जुन।९वीतरागनयक्रोधामन्मयामामुपाश्रिताः।
बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः॥१० येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथै
वभजाम्यहं।ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥११कांक्षंतःकर्मणां
सिद्धिंयजंतइहदेवताः॥क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा।१२चातु
र्वर्ण्यंमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः॥तस्यकर्त्तारमपिमांविध्यकर्त्तार
मव्ययं॥१३ नमांकर्माणिलिंपंतिनमेकर्मफलेस्पृहा।इतिमांयोभि
जानातिकर्मभिर्नसबध्यते।१४एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षु १६
भिः॥कुरुकर्मैवतस्मात्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृतं॥१५ किंकर्मकिमकर्मेति

त्र

कवयोप्यत्रमोहिताः॥तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेशुभात्।१६ कर्मणो
ह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्मणः।अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः।
॥१७ कर्मण्यकर्मयःपश्येदकर्मणिचकर्मयः।सबुद्धिमान्मनुष्येषुस
युक्तःकृत्स्नकर्मकृत्॥१८ यस्यसर्वेसमारंभाःकामसंकल्पवर्जिताः।
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणंतमाहुःपंडितंबुधाः॥१९ त्यक्त्वाकर्मफलासंग
नित्यतृप्तोनिराश्रयः।कर्मण्यभिप्रवृत्तोपिनैवकिंचित्करोतिसः॥२० नि
राशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः।शारीरंकेवलंकर्मनाप्नोतिकि
ल्बिषं।२१ यदृछालाभसंतुष्टोद्वंद्वातीतोविमत्सरः।समःसिद्धाव
कुर्व २

त्सिद्धौचकृत्वापिननिबध्यते।।२२ गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचे
तसः।यज्ञायाचरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते।।२३ ब्रह्मार्पणंब्रह्म
हविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतं।ब्रह्मैवतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना।
।।२४ दैवमेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते।ब्रह्माग्नावपरेयज्ञंयज्ञे
नैवोपजुह्वति।।२५ श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्वति।
।शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुह्वति।।२६ सर्वाणींद्रियकर्माणि
प्राणकर्माणिचापरे।आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वतिज्ञानदीपिते। १७
२७ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरे।स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च

यतयःसंशितव्रताः।।२८ अपानेजुह्वतिप्राणंप्राणेपानंतथापरे।
प्राणापानगतीरुद्ध्वाप्राणायामपरायणाः।।२९ अपरेनियताहाराःप्रा
णान्प्राणेषुजुह्वति।।सर्वेप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः।।३० य
ज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनं।नायंलोकोस्त्ययज्ञस्यकुतोन्यःकु
रुसत्तम।।३१ एवंबहुविधायज्ञाविततात्रह्मणोमुखे।कर्मजान्विद्धितान्स
र्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे।।३२ श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञःपरं
तप।सर्वंकर्माखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते।।३३ तद्विद्धिप्रणिपाते
नपरिप्रश्नेनसेवया।उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्वदर्शिनः।।३४

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पांडव। येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्य
गी॰ स्यात्मन्यथो मयि॥३५ अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः। सर्वं ज्ञा
नप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि॥३६ यथैधांसि समिद्धोग्निर्भस्मसात्कु
रुतेर्जुन। ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा॥३७ न हि ज्ञानेन
सदृशं पवित्रमिह विद्यते। तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विंदति
॥३८ श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेंद्रियः। ज्ञानं लब्ध्वा परां शां
तिमचिरेणाधिगच्छति॥३९ अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा वि १८
नश्यति। नायं लोकोस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः॥४० योगसं

न्यस्तकर्माणं ज्ञानसंछिन्नसंशयं। आत्मवंतं न कर्माणि निबध्नंति धनं
जय॥४१ तस्मादज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः। छित्वैनं संश
यं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत॥४२॥ ॥इति श्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सु॰ संवादे ज्ञानयोगो नाम चतुर्थोध्यायः॥ ॥अर्जुन उ॥ ॥सं
न्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि। यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रू
हि सुनिश्चितं॥१ श्रीभगवानु॥ ॥संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसक
रावुभौ। तयोस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते॥२ ज्ञेयः स नि गी॰२
त्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि न कांक्षति। निर्द्वंद्वो हि महाबाहो सुखं बंधा

मुच्यते ॥३॥ सांख्ययोगौ पृथग्बालाः प्रवदंति न पंडिताः । एकमप्यास्थि
तः सम्यगुभयोर्विंदते फलं ॥४॥ यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगै
रपि गम्यते । एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥५॥ सन्या
सस्तु महाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः । योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म नचि
रेणाधिगच्छति ॥६॥ योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेंद्रियः ।
सर्वभूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥७॥ नैव किंचित्करोमीति १९
युक्तो मन्येत तत्ववित् । पश्यन् शृण्वन् स्पृशन् जिघ्रन्नश्नन् गच्छन् स्व
पन्श्वसन् ॥८॥ प्रलपन् विसृजन् गृह्णन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि । इंद्रि
श्व

याणींद्रियार्थेषु वर्तंत इति धारयन् ॥९॥ ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगं त्य
क्त्वा करोति यः । लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥१०॥ कायेन
मनसा बुध्या केवलैरिंद्रियैरपि । योगिनः कर्म कुर्वंति संगं त्यक्त्वात्म
शुद्धये ॥११॥ युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति नैष्ठिकीं । अयुक्तः काम
कारेण फले सक्तो निबध्यते ॥१२॥ सर्वकर्माणि मनसा सन्यस्यास्ते सु
खं वशी । नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्न कारयन् ॥१३॥ न कर्तृत्वं न क
र्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः । न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रव
र्तते ॥१४॥ नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः । सुकर्मफलसं

योगं स्वभावस्तु प्रवर्त्तते।१४ अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यंति जंतवः।
१५ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः। तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्र
काशयति तत्परं॥१६ तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः। गच्छं
त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः॥१७ विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे
गवि हस्तिनि। शुनि चैव श्वपाके च पंडिताः समदर्शिनः॥१८ इहैव तै
र्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः। निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि २०
ते स्थिताः॥१९ न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियं। स्थिरबु
द्धिरसंमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः।२० बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विंद
त्मा

त्यात्मनि यत्सुखं। स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते।२१ ये हि संस्प
र्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते। आद्यंतवंतः कौंतेय न तेषु रमते बुधः।
२२ शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक्शरीरविमोक्षणात्। कामक्रोधोद्भवं वे
गं स युक्तः स सुखी नरः॥२३ योंतःसुखोंतरारामस्तथांतर्ज्योतिरेव यः
स योगी ब्रह्मनिर्वाणं ब्रह्मभूतोधिगच्छति।२४ लभंते ब्रह्मनिर्वाणमृष
यः क्षीणकल्मषाः। छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः।२५ काम
क्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसां। अभितो ब्रह्मनिर्वाणं वर्त्तते वि
दितात्मनां॥२६ स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरे भ्रुवोः। प्राणा

पानौसमौकृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ॥२७ यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षप
रायणः।विगतेछाभयक्रोधोयःसदामुक्तएवसः॥२८ भोक्तारंयज्ञ
तपसांसर्वलोकमहेश्वरं।सुहृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशांतिमृछति॥२९
॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णा
र्जुनसंवादेसन्यासयोगोनामपंचमोऽध्यायः॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥
अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंकर्मकरोतियः।सःसंन्यासीचयोगीचननिर
ग्निर्नचाक्रियः॥१ यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगंतंविद्धिपांडव।नह्यसंन्य २१
स्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन॥२ आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारण।

मुत्रविनाशस्तस्यविद्यते।नहिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगछति॥४०
प्राप्यपुंण्यकृतांलोकानुषित्वाशाश्वतीःसमाः।शुचीनांश्रीमतांगेहे
योगभ्रष्टोभिजायते॥४१ अथवायोगिनामेवकुलेभवतिधीमतां।
एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशं॥४२ तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभ
तेपौर्वदेहिकं।यततेचततोभूयःसंसिद्धौकुरुनंदन॥४३ पू
र्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशोपिसः।जिज्ञासुरपियोगस्य
शब्दब्रह्मातिवर्त्तते॥४४ प्रयत्नाद्यतमानस्तुयोगीसंशुद्धकिल्बि
षः।अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिं॥४५ तपस्विभ्योधिको

श्रो॰ गि॰

योगी ज्ञानिभ्यश्चाधिको मतः। कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जु-
न॥४६॥ योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनांतरात्मना। श्रद्धावान्भजते यो मां
स मे युक्ततमो मतः॥४७॥ ॥इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु० ध्या-
नयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः॥ ॥छ॥ ॥छ॥ श्रीभगवानुवाच॥
मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युंजन्मदाश्रयः। असंशयं समग्रं मां यथा
ज्ञास्यसि तच्छृणु॥१॥ ज्ञानं तेहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः। यज्ज्ञा- २५
त्वा नेह भूयोन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते॥२॥ मनुष्याणां सहस्रेषु क-
श्चिद्यतति सिद्धये। यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः॥३॥ भू

मिरापोनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च। अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृ-
तिरष्टधा॥४॥ अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे परां। जीवभूतां
महाबाहो ययेदं धार्यते जगत्॥५॥ एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणी-
त्युपधारय। अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा॥६॥ मत्तः
परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय। मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणि-
गणा इव॥७॥ रसोहमप्सु कौंतेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः। प्रणवः
सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु॥८॥ पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चा-
स्मि विभावसौ। जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु॥९॥ बी

जंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनं।बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्वि
नामहं।१०बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जितं।धर्माविरुद्धोभूतेषुका
मोस्मिभरतर्षभ।११येचैवसात्विकाभावाराजसास्तामसाश्चये।मत्तएवेति
तान्विद्धिनत्वहंतेषुतेमयि।१२त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिःसर्वमिदंजग
त्।मोहितंनाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्ययं।१३दैवीह्येषागुणमयी
ममामायादुरत्यया।मामेवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते।१४नमां
दुष्कृतिनोमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः।माययापहृतज्ञानाआसुरंभा २६
वमाश्रिताः।१५चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन।आर्तो

जिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ।१६तेषांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्ति
र्विशिष्यते।प्रियोहिज्ञानिनोत्यर्थमहंसचममप्रिय।१७उदाराःस
र्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमेमतं।आस्थितःसहियुक्तात्मामामेवानुत्त
मांगतिं।१८बहूनांजन्मनामंतेज्ञानवान्मांप्रपद्यते।वासुदेवःसर्व
मितिसमहात्मासुदुर्लभः।१९कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाःप्रपद्यंतेन्य
देवताः।तंतंनियममास्थायप्रकृत्यानियतास्वया।२०योयोयां
यांतनुंभक्तःश्रद्धयार्चितुमिच्छति।तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेववि
दधाम्यहं।२१सतयाश्रद्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते।लभतेच

ततः कामान्मयैव विहितान्हि तान्॥२२॥ अंतवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्प
मेधसां॥ देवान्देवयजो यांति मद्भक्ता यांति मामपि॥२३॥ अव्यक्तं व्य
क्तिमापन्नं मन्यंते मामबुद्धयः॥ परं भावमजानंतो ममाव्ययमनु
त्तमं॥२४॥ नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः॥ मूढोयं नाभि
जानाति लोको मामजमव्ययं॥२५॥ वेदाहं समतीतानि वर्त्तमाना
नि चार्जुन॥ भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन॥२६॥ इच्छाद्वेषस
मुत्थेन द्वंद्वमोहेन भारत॥ सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यांति परंतप॥ २७
२७॥ येषां त्वंतगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणां॥ ते द्वंद्वमोहनिर्मुक्ता भ

जंते मां दृढव्रताः॥२८॥ जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतंति ये॥ ते ब्रह्म तद्वि
दुः कृत्स्नमध्यात्मं कर्म चाखिलं॥२९॥ साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये
विदुः॥ प्रयाणकालेपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः॥३०॥ इति श्रीभगवद्गी
तासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे परमहं
सयोगो नाम सप्तमोध्यायः॥७॥ ॥अर्जुन उवाच॥ ॥किं तद्ब्रह्म किम
ध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम॥ अधिभूतं च किं प्रोक्तमधिदैवं किमुच्यते॥
॥१॥ अधियज्ञः कथं कोत्र देहेस्मिन्मधुसूदन॥ प्रयाणकाले च कथं
ज्ञेयोसि नियतात्मभिः॥२॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभा

मु

बोध्यात्ममुच्यते। भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः॥३ अधिभूतं क्ष
रो भावः पुरुषश्चाधिदैवतं। अधियज्ञोहमेवात्र देहे देहभृतांवर॥ ॥
अंतकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरं। यः प्रयाति स मद्भावं याति
नास्त्यत्र संशयः॥५ यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यंते कलेवरं। तं तमे
वैति कौंतेय सदा तद्भावभावितः॥६ तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनु
स्मर युध्य च। मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः॥७ अभ्या
सयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना॥ परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्था २८
नुचिंतयन्॥८ कविं पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्म

रेद्यः। सर्वस्य धातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णं तमसः परस्तात्॥९ प्रया
णकाले मनसाचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव। भ्रुवोर्मध्ये प्राण
मावेश्य सम्यक्स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यं॥१० यदक्षरं वेदविदो
वदंति विशंति यद्यतयो वीतरागाः। यदिच्छंतो ब्रह्मचर्यं चरंति तत्ते प
दं संग्रहेण प्रवक्ष्ये॥११ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च। मूर्ध्न्या
धायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणां॥१२ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्या
हरन्मामनुस्मरन्। यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिं॥१३ अ
नन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः। तस्याहं सुलभः पार्थ नित्य

युक्तस्य योगिनः॥१४ मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतं। नाप्नुव
न्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः॥१५ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पु
नरावर्त्तिनोऽर्जुन। मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते॥१६ सहस्र
युगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः। रात्रिं युगसहस्रांतां तेऽहोरात्रविदो
जनाः॥१७ अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवंत्यहरागमे। रात्र्यागमे प्रली
यंते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके॥१८ भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रली
यते। रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवंत्यहरागमे॥१९ परस्तस्मात्तु भावो २८
ऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः। यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति।

२० अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिं। यं प्राप्य न निवर्त्तंते तद्
धाम परमं मम॥२१ पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया। य
स्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततं॥२२ यत्र काले त्वनावृत्तिमा
वृत्तिं चैव योगिनः। प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ॥२३ अ
ग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा दक्षिणायनं। तत्र चांद्रमसं ज्योतिर्योगी
प्राप्य निवर्त्तते॥२५ शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते। एकया
यात्यनावृत्तिमन्ययावर्त्तते पुनः॥२६ नैते सृती पार्थ जानन्योगी
४ उत्तरायणं। तत्र प्रयाता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः॥२४ धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः
षण्मासा ४३

मुह्यति कश्चन। तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन॥२७ वेदेषु यज्ञे
षु तपःसु चैव दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टं अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा
योगी परं स्थानमुपैति चाद्यं॥२८ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्र०
तत्त्वमसि द्विनामाष्टमोध्यायः॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥इदं तु ते गुह्यतमं प्र
वक्ष्याम्यनसूयवे। ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेशुभात्॥१
राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमं। प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसु
खं कर्तुमव्ययं॥२ अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप। अप्रा ३०
प्य मां निवर्तंते मृत्युसंसारवर्त्मनि॥३ मया ततमिदं सर्वं जग

दव्यक्तमूर्तिना। मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः॥ न च मत्स्था
नि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरं॥ भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भू
तभावनः॥५ यथाकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान्। तथा स
र्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय॥६ सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृ
तिं यांति मामिकां। कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहं॥७ प्र
कृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः। भूतग्राममिमं कृत्स्न
मवशं प्रकृतेर्वशात्॥८ न च मां तानि कर्माणि निबध्नंति धनंजय।
उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु॥९ मयाध्यक्षेण प्रकृ

ति ॥ सूयते सचराचरं ॥ हेतुनानेन कौंतेय जगद्विपरिवर्तते ॥१०॥ अवजा
नंति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितं ॥ परं भावमजानंतो मम भूतम
हेश्वरं ॥११॥ मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ॥ राक्षसीमासु
रीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥१२॥ महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृति श्री
माश्रिताः ॥ भजंत्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययं ॥१३॥ सततं की
र्तयंतो मां यतंतश्च दृढव्रताः ॥ नमस्यंतश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उ
पासते ॥१४॥ ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ॥ एकत्वेन ३१
पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखं ॥१५॥ अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहम

हमौषधं ॥ मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहं हुतं ॥१६॥ पिताहमस्य जग
तो माता धाता पितामहः ॥ वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक्साम यजुरेव च ॥१७॥
गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ॥ प्रभवः प्रलयः स्थानं
निधानं बीजमव्ययं ॥१८॥ तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥१९॥ त्रैविद्या मां सोमपाः
पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयंते ॥ ते पुण्यमासाद्य सुरेंद्रलो
कमश्नंति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥२०॥ ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं वि
शालं क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशंति ॥ एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना ग

गतागतं कामकामा लभंते॥२१॥ अनन्याश्चिंतयंतो मां ये जनाः पर्युपास
ते॥ तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहं॥२२॥ येप्यन्यदेवता
भक्ता यजंते श्रद्धयान्विताः॥ तेपि मामेव कौंतेय यजंत्यविधिपूर्व
कं॥२३॥ अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च॥ न तु मामभिजानं
ति तत्वेनातश्च्यवंति ते॥२४॥ यांति देवव्रता देवान्पितॄन्यांति पितृव्रता॥
भूतानि यांति भूतेज्या यांति मद्याजिनोपि मां॥२५॥ पत्रं पुष्पं फलं
तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति॥ तदहं भक्त्युपहृतमश्नामि प्रयतात्मनः॥ ३२
२६॥ यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत्॥ यत्तपस्यसि कौं

तेय तत्कुरुष्व मदर्पणं॥२७॥ शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबंधनैः॥ सन्यास
योगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि॥२८॥ समोहं सर्वभूतेषु न मे द्वे
ष्योस्ति न प्रियः॥ ये भजंति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहं॥२९॥ अपि चे
त्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक्॥ साधुरेव स मंतव्यः सम्यग्व्यवसितो
हि सः॥३०॥ क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छांतिं निगच्छति॥ कौंतेय प्रति
जानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति॥३१॥ मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येपि स्युः
पापयोनयः॥ स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेपि यांति परां गतिं॥३२॥
किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा॥ अनित्यमसुखं लो

केमिमं प्राप्य भजस्व मां॥३३ मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु।
मामेवैष्यसि युक्त्वैव मात्मानं मत्परायणः॥३४॥ ॥ इति श्री भग
वद्गीतासूपनिषत्सु श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजगुह्ययोगो नाम
न९वमोध्यायः॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥भूय एव महाबाहो शृणु
मे परमं वचः। यत्तेहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया॥१ न मे विदुः सु
रगणाः प्रभवं न महर्षयः। अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः
२ यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरं। असंमूढः स मर्त्येषु 33
सर्वपापैः प्रमुच्यते॥३ बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः।

सुखं दुःखं भवोऽभावो भयं चाभयमेव च॥४ अहिंसा समता तुष्टिस्तपो दा
नं यशोऽयशः। भवंति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः॥५ महर्षि
यः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा। मद्भावा मानसा जाता येषां लो
क इमाः प्रजाः॥६ एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्वतः। सोवि
कंपेन योगेन युज्यते नात्र संशयः॥७ अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः
सर्वं प्रवर्त्तते। इति मत्वा भजंते मां बुधा भावसमन्विताः॥८ म
च्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयंतः परस्परं। कथयंतश्च मां नित्यं तु
ष्यंति च रमंति च॥९ तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकं।

ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥१०॥ तेषामेवानुकंपार्थम
हमज्ञानजं तमः ॥ नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥११॥
अर्जुन उ० ॥ परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ॥ पुरुषं शाश्व
तं दिव्यमादिदेवमजं विभुं ॥१२॥ आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्ना
रदस्तथा ॥ असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥१३॥ सर्वमे
तदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव ॥ न हि ते भगवन् व्यक्तिं विदुर्देवा न दा
नवाः ॥१४॥ स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ॥ भूतभावन भू ३४
तेश देवदेव जगत्पते ॥१५॥ वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मवि

भूतयः ॥ याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥१६॥ कथं
विद्यामहं योगिंस्त्वां सदा परिचिंतयन् ॥ केषु केषु च भावेषु चिं
त्योसि भगवन्मया ॥१७॥ विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जना
र्दन ॥ भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेमृतं ॥१८॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ हंत ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ॥ प्राधान्यतः
कुरुश्रेष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥१९॥ अहमात्मा गुडाकेश सर्वभू
ताशयस्थितः ॥ अहमादिश्च मध्यं च भूतानामंत एव च ॥२०॥ आ
दित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् ॥ मरीचिर्मरुतामस्मि

नक्षत्राणामहंशशी॥२१वेदानांसामवेदोस्मिदेवानामस्मिवासवः
इंद्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना॥२२रुद्राणांशंकरश्चा
स्मिवित्तेशोयक्षरक्षसांवसूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिखरिणा
महं॥२३पुरोधसांचमुख्यंमांविद्धिपार्थबृहस्पतिं॥सेनानीनाम
हंस्कंदःसरसामस्मिसागरः॥२४महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्म्ये
कमक्षरं॥यज्ञानांजपयज्ञोस्मिस्थावराणांहिमालयः॥२५अश्व ३५
त्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांचनारदः॥गंधर्वाणांचित्ररथःसि
द्धानांकपिलोमुनिः॥२६उच्चैश्रवसमश्वानांविद्धिमाममृतोद्भवं॥

ऐरावतंगजेंद्राणांनराणांचनराधिपं॥२७आयुधानामहंवज्रंधेनू
नामस्मिकामधुक्॥प्रजनश्चास्मिकंदर्पःसर्पाणामस्मिवासुकिः॥
२८अनंतश्चास्मिनागानांवरुणोयादसामहं॥पितृणामर्यमाचा
स्मियमःसंयमतामहं॥२९प्रल्हादश्चास्मिदैत्यानांकालःकलय
तामहं॥मृगाणांचमृगेंद्रोहंवैनतेयश्चपक्षिणां॥३०पवनःपव
तामस्मिरामःशस्त्रभृतामहं॥झषाणांमकरश्चास्मिस्रोतसामस्मि
जाह्नवी॥३१सर्गाणामादिरंतश्चमध्यंचैवाहमर्जुन॥अध्यात्मवि
द्याविद्यानांवादःप्रवदतामहं॥३२अक्षराणामकारोस्मिद्वंद्वः

सामासिकस्य च॥ अहमेवाक्षयः कालो धाताहं विश्वतोमुखः॥३३ मृ-
त्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यतां॥ कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृति-
र्मेधा धृतिः क्षमा॥३४ बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छंदसामहं॥ मासा-
नां मार्गशीर्षोऽहं ऋतूनां कुसुमाकरः॥३५ द्यूतं छलयतामस्मि ते-
जस्तेजस्विनामहं॥ जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्वं सत्ववतामहं॥३६
वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पांडवानां धनंजयः॥ मुनीनामप्यहं व्यासः
कवीनामुशना कविः॥३७ दंडो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषु- ३६
तां॥ मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहं॥३८ यच्चापि सर्व-

भूतानां बीजं तदहमर्जुन॥ न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरं॥३९ नां-
तोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप॥ एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्वि-
स्तरो मया॥४० यद्यद्विभूतिमत्सत्वं श्रीमदूर्जितमेव वा॥ तत्तदेवाव-
गच्छ त्वं मम तेजोंऽशसंभवं॥४१ अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवा-
र्जुन॥ विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत्॥४२॥ ॥इति श्रीभ-
गवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे
विभूतियोगो नाम दशमोऽध्यायः॥१०॥ ॥अर्जुन उ०॥ ॥मदनुग्र-
हाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितं॥ यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोऽयं विग-

तोमम॥१ भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया। त्वत्तः कमलपत्राक्ष
माहात्म्यमपि चाव्ययं॥२ एवमेतद्यथात्थ त्वमात्मानं परमेश्वर। द्रष्टुमि
च्छामि ते रूपमैश्वरं पुरुषोत्तम॥३ मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमि
ति प्रभो। योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययं॥४ श्री भगवानुवाच॥
पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोथ सहस्रशः। नानाविधानि दिव्यानि
नानावर्णाकृतीनि च॥५ पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौ मरुतस्त
था। बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत॥६ इहैकस्थं जग ३७
त्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरं। मम देहे गुडाकेश यच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि

॥७ न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा। दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे
योगमैश्वरं॥८ संजय उवाच॥ ॥ एवमुक्त्वा ततो राजन्महायोगेश्वरो हरिः।
दर्शयामास पार्थाय परं रूपमैश्वरं॥९ अनेकवक्त्रनयनमनेका
द्भुतदर्शनं। अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधं॥१० दिव्यमाल्यां
बरधरं दिव्यगंधानुलेपनं। सर्वाश्चर्यमयं देवमनंतं विश्वतोमुखं
॥११ दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता। यदि भाः सदृशी सा स्या
द्भासस्तस्य महात्मनः॥१२ तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा।
अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पांडवस्तदा॥१३ ततः स विस्मयाविष्टो हृष्ट

रो मा धनंजयः। प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिरभाषत।१४ अर्जुन उवाच॥ प
श्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान्। ब्रह्माणमीशं क
मलासनस्थमृषींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान्।१५ अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं
पश्यामि त्वां सर्वतोनंतरूपं। नांतं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि विश्वेश्व
र विश्वरूप।१६ किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दीप्तिमंतं। प
श्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समंताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयं।१७ त्वमक्षरं प
रमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं। त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगो ३८
प्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे।१८ अनादिमध्यांतमनंतवीर्यमनं

तबाहुं शशिसूर्यनेत्रं। पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमि
दं तपंतं।१९ द्यावापृथिव्योरिदमंतरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः।
दृष्ट्वाद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथितं महात्मन्।२० अमी हि
त्वां सुरसंघा विशंति केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति। स्वस्तीत्युक्त्वा। सिद्ध
महर्षिसंघाः स्तुवंति त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः।२१ रुद्रादित्या व
सवो ये च साध्या विश्वेश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च। गंधर्वयक्षासुरसिद्ध
संघा वीक्ष्यंते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे।२२ रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महा
बाहो बहुबाहूरुपादं। बहूदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्य

तास्तथाहं ॥२३॥ नभस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रं
दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितांतरात्मा धृतिं न विंदामि शमं च विष्णो ॥२४॥ दंष्ट्राक
रालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलसंनिभानि । दिशो न जाने न ल
भे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥२५॥ अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः
सर्वे सहैवावनिपालसंघैः । भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदी
यैरपि योधमुख्यैः ॥२६॥ वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशंति दंष्ट्राकरालानि भ
यानकानि । केचिद्विलग्ना दशनांतरेषु संदृश्यते चूर्णितैरुत्तमां ३९
गैः ॥२७॥ यथा नदीनां बहवोंबुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्रवंति ।

तथा तवामी नरलोकवीरा विशंति वक्त्राण्यभिविज्वलंति ॥२८॥ यथा
प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशंति नाशाय समृद्धवेगाः । तथैव नाशाय विश
ति लोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः ॥२९॥ लेलिह्यसे ग्रसमानः
समंताल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः । तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं
भासस्तवोग्राः प्रतपंति विष्णो ॥३०॥ आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो
नमोस्तु ते देववर प्रसीद । विज्ञातुमिच्छामि भवंतमाद्यं न हि प्रजाना
मि तव प्रवृत्तिं ॥३१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कालोस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो
लोकान्समाहर्तुमिह प्रवृत्तः । ऋतेपि त्वां न भविष्यंति सर्वे ये व्य

नाः प्रत्यनीकेषु योधाः॥ ॥३२॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व जित्वा शत्रून् भुंक्ष्व राज्यं समृद्धं। मयैवैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन्॥३३॥ द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च कर्णं तथान्यानपि योधवीरान्। मया हतांस्त्वं जहि मा व्यथिष्ठा युध्यस्व जेतासि रणे सपत्नान्॥३४॥ संजय उ॥ ॥एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृतांजलिर्वेपमानः किरीटी। नम

स्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य॥३५॥ अर्जुन उ॥ ॥ ४०

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च। रक्षांसि ५०

भीतानि दिशो द्रवंति सर्वे नमस्यंति च सिद्धसंघाः॥३६॥ कस्माच्च ते

न नमेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे। अनंत देवेश जगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत्॥३७॥ त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानं। वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम त्वया ततं विश्वमनंतरूप॥३८॥ वायुर्यमोग्निर्वरुणः शशांकः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च। नमो नमस्तेस्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोपि नमो नमस्ते॥३९॥ नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोस्तु ते सर्वत एव सर्व। अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोसि सर्वः॥४०॥ सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे सखेति।

अजानता महिमानं तवेदं मयाप्रमादात्प्रणयेन वापि।४१ यच्चावहासा
र्थमसत्कृतोसि विहारशय्यासनभोजनेषु। एकोथवाप्यच्युत तत्स
मक्षं तत्क्षामये त्वामहमप्रमेयं।४२ पितासि लोकस्य चराचरस्य त्वम
स्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान्। न त्वत्समोस्त्यभ्यधिकः कुतोन्यो लोकत्रयेप्य
प्रतिमप्रभाव।४३ तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं प्रसादये त्वामहमी
शमीड्यं। पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि देव सोढुं।४४
अदृष्टपूर्वं हृषितोस्मि दृष्ट्वा भयेन च प्रव्यथितं मनो मे। तदेव मे ४१
दर्शय देव रूपं प्रसीद देवेश जगन्निवास।४५ किरीटिनं गदिनं

चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव। तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्र
बाहो भव विश्वमूर्ते।४६ श्रीभगवानुवाच॥ ॥मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं
रूपं परं दर्शितमात्मयोगात्। तेजोमयं विश्वमनंतमाद्यं यन्मे त्व
दन्येन न दृष्टपूर्वं।४७ न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानैर्न च क्रियाभि
र्न तपोभिरुग्रैः। एवंरूपः शक्य अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्र
वीर।४८ मा ते व्यथा मा च विमूढभावो दृष्ट्वा रूपं घोरमीदृङ्ममेदं
। व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य।४९
संजयउ॥ ॥इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकं रूपं दर्शयामास

रूपः॥ आश्वासयामासचभीतमेनंभूत्वापुनःसौम्यवपुर्महात्मा
॥५०॥ अर्जुन उ०॥ ॥दृष्ट्वेदंमानुषंरूपंतवसौम्यंजनार्दन। इदानीम
स्मिसंवृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥सुदुर्दर्शमिदंरू
पंदृष्टवानसियन्मम। देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२
नाहंवेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया। शक्यएवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसि
मांयथा॥५३ भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोर्जुन। ज्ञातुंद्र
ष्टुंचतत्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४ मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तःसंग ४२
वर्जितः। निर्वैरःसर्वभूतेषुयःसमामेतिपांडव॥५५॥ ॥इतिश्रीभ

गवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादे
विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोध्यायः॥ ॥अर्जुन उ०॥ ॥
एवंसततयुक्तायेभक्तास्त्वांपर्युपासते। येचाप्यक्षरमव्यक्तंतेषां
केयोगवित्तमाः॥१ श्रीभगवानुवाच॥ ॥मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ता
उपासते। श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमामताः॥२ येत्वक्षरमनिर्दे
श्यमव्यक्तंपर्युपासते। सर्वत्रगमचिंत्यंचकूटस्थमचलंध्रुवं॥३ संनि
यम्येंद्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः। तेप्राप्नुवंतिमामेवसर्वभूतहि
तेरताः॥४ क्लेशोधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसां। अव्यक्ताहिगति

दुःखं देहवद्भिरवाप्यते॥५ ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः। अ
नन्येनैव योगेन मां ध्यायंत उपासते॥६ तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसं
सारसागरात्। भवामि नचिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसां॥७ मय्ये
व मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय। निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं
न संशयः॥८ अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरं। अभ्यासयो
गेन ततो मामिच्छाप्तुं धनंजय॥९ अभ्यासेप्यसमर्थोसि कर्तुं मद्योगमा
श्रितः॥ सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान्॥११ श्रेयो हि ज्ञानमभ्या ४३
समत्कर्मपरमो भव। मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि॥१० अथैतदप्यशक्तोसि॥१२

साज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते। ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनंतरं॥१२
अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च। निर्ममो निरहंकारः सुखदु
खसमः क्षमी॥१३ संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः। मय्य
र्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः॥१४ यस्मान्नोद्विजते लोको लो
कान्नोद्विजते च यः। हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः॥१५
अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः। सर्वारंभपरित्यागी यो
मद्भक्तः स मे प्रियः॥१६ यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न कांक्षति। शु
भाशुभपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः॥१७ समः शत्रौ च मित्रे च

प्रकृतिं पुरुषं चैव क्षेत्रं क्षेत्रज्ञमेव च एतद्वेदितुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं च केशव ॥

था मानापमानयोः ॥ शीतोष्णसुखदुःखेषु समः संगविवर्जितः ॥१८॥ तुल्य
निंदास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित् । अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमा
न्मे प्रियो नरः ॥१९॥ ये तु धर्मामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते । श्रद्दधा
ना मत्परमा भक्तास्तेतीव मे प्रियाः ॥२०॥ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासू
पनिषत्सु ० भक्तियोगो नाम द्वादशोध्यायः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
इदं शरीरं कौंतेय क्षेत्रमित्यभिधीयते । एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्र ४४
ज्ञ इति तद्विदः ॥१॥ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत । क्षेत्र
क्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥२॥ तत्क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्वि

कारि यतश्च यत् । स च यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥३॥ ऋषि
भिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विविधैः पृथक् । ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भि
र्विनिश्चितैः ॥४॥ महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च । इंद्रिया
णि दशैकं च पंच चेंद्रियगोचराः ॥५॥ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चे
तना धृतिः । एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतं ॥६॥ अमानित्वम
दंभित्वमहिंसा क्षांतिरार्जवं । आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनि
ग्रहः ॥७॥ इंद्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एव च । जन्ममृत्युजराव्याधि
दुःखदोषानुदर्शनं ॥८॥ असक्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु । नि

न्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥९॥ मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्य
भिचारिणी । विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥१०॥ अध्यात्मज्ञाननि
त्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनं । एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोन्यथा ॥११॥
ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते । अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तं
नासदुच्यते ॥१२॥ सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोक्षिशिरोमुखं । सर्वतः श्रुति
मल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥१३॥ सर्वेंद्रियगुणाभासं सर्वेंद्रियविवर्जि
तं । असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥१४॥ बहिरंतश्च भूतानां ४५
मचरं चरमेव च । सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् ॥१५॥ अ

विभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितं । भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभ
विष्णु च ॥१६॥ ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते । ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञान
गम्यं हृदि सर्वस्य विष्ठितं ॥१७॥ इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं स
मासतः । मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥१८॥ प्रकृतिं पुरु
षं चैव विद्ध्यनादी उभावपि । विकारांश्च गुणांश्चैव विद्धि प्रकृति
संभवान् ॥१९॥ कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते । पुरुषः सुख
दुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥२०॥ पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृ
तिजान्गुणान् । कारणं गुणसंगोस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥२१॥

उपद्रष्टानुमंता च भर्त्ता भोक्ता महेश्वरः। परमात्मेति चाप्युक्तो देहेस्मि
न्पुरुषः परः॥२२ य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह। सर्वथा
वर्त्तमानोपि न स भूयोभिजायते॥२३ ध्यानेनात्मनि पश्यंति के
चिदात्मानमात्मना। अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे॥२४
अन्ये त्वेवमजानंतः श्रुत्वान्येभ्य उपासते। तेपि चातितरंत्येव मृत्यु
ं श्रुतिपरायणाः॥२५ यावत्संजायते किंचित्सत्वं स्थावरजंगमं। क्षेत्रक्षे
त्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ॥२६ समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठंतं प ६६
रमेश्वरं। विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः पश्यति स पश्यति॥२७ समं पश्य

न्हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरं। न हिनस्त्यात्मनात्मानं ततो याति परां गतिं
॥२८ प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः। यः पश्यति तथात्मा
नमकर्त्तारं स पश्यति॥२९ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति।
तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा॥३० अनादित्वान्निर्गुणत्वात्प
रमात्मायमव्ययः। शरीरस्थोपि कौंतेय न करोति न लिप्यते॥३१ य
था सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्यते। सर्वत्रावस्थितो देहे त
थात्मा नोपलिप्यते॥३२ यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः
। क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत॥३३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवम

नरं ज्ञानचक्षुषा भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यांति ते परं ॥३४॥ ॥इति श्रीभगव
द्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे त्रयोदशोध्या
यः ॥ ॥श्रीभगवानुवाच ॥ ॥परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमं ।
यद् ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः ॥१॥ इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम सा
धर्म्यमागताः । सर्गेपि नोपजायंते प्रलये न व्यथंति च ॥२॥ मम योनिर्मह
द्ब्रह्म तस्मिन् गर्भं दधाम्यहं । संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥३॥
योनि सर्वयोनिषु कौंतेय मूर्तयः संभवंति याः । तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीज ४१
प्रदः पिता ॥४॥ सत्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः । निबध्नंति महा

बाहो देहे देहिनमव्ययं ॥५॥ तत्र सत्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयं ।
सुखसंगेन बध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ॥६॥ रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णा
संगसमुद्भवं । तन्निबध्नाति कौंतेय कर्मसंगेन देहिनं ॥७॥ तमस्त्वज्ञान
जं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनां । प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भा
रत ॥८॥ सत्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भारत । ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमा
दे संजयत्युत ॥९॥ रजस्तमश्चाभिभूय सत्वं भवति भारत । रजः सत्वं
तमश्चैव तमः सत्वं रजस्तथा ॥१०॥ सर्वद्वारेषु देहेस्मिन्प्रकाश उपजा
यते । ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्वमित्युत ॥११॥ लोभः प्रवृत्तिरारं

ताः कर्मणामशमःस्पृहा। रजस्येतानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥१२॥ अप्र-
काशो प्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च। तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरु-
नंदन ॥१३॥ यदा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत्। तदोत्तमविदां लोका-
नमलान्प्रतिपद्यते ॥१४॥ रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते। त-
था प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते॥ कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्विकं
निर्मलं फलं। रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलं ॥१६॥ सत्वात्संजाय-
ते ज्ञानं रजसो लोभ एव च। प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥१७॥ ४८
ऊर्ध्वं गछंति सत्वस्था। मध्ये तिष्ठंति राजसाः। जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो

गछंति तामसाः ॥१८॥ नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति। गुणेभ्यश्च
परं वेत्ति मद्भावं सोधिगछति ॥१९॥ गुणानेतानतीत्य त्रीन्देही देहस-
मुद्भवान्। जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोमृतमश्नुते ॥२०॥ अर्जुन उ० ॥
कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेताननतीतो भवति प्रभो। किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन्गु-
णानतिवर्त्तते ॥२१॥ श्रीभगवानु० ॥ ॥ प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पां-
डव। न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति ॥२२॥ उदासी-
नवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते। गुणा वर्तंत इत्येवं योवतिष्ठति नें-
गते ॥२३॥ समदुःखसुखस्वस्थः समलोष्टाश्मकांचनः। तुल्यप्रियाप्रियो

धीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः॥२४ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्षयोः।
सर्वारंभपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते॥२५ मां चयोव्यभिचारेण भक्ति
योगेन सेवते। स गुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय कल्पते॥२६ ब्रह्मणो
हि प्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च। शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकां
तिकस्य च॥२७॥ ॥इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु॰ गुणत्रयवि
भागो नाम चतुर्दशोऽध्यायः॥ ॥छ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥ऊर्ध्वमूल
मधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययं। छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वे ४९
दवित्॥१ अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः।

अधश्च मूलान्यनुसंततानि कर्मानुबंधीनि मनुष्यलोके॥२ न रूपमस्येह त
थोपलभ्यते नांतो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा। अश्वत्थमेनं सुविरूढमूल
मसंगशस्त्रेण दृढेन छित्वा॥३ ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न
निवर्त्तंति भूयः। तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी।
॥४ निर्मानमोहा जितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः। द्वंद्वै
र्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छंत्यमूढाः पदमव्ययं तत्॥५ न तद्भास
यते सूर्यो न शशांको न पावकः। यद्गत्वा न निवर्त्तंते तद्धाम परमं म
म॥६ ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः॥ मनःषष्ठानींद्रिया

णि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥७ शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ॥ गृही
त्वैतानि संयाति वायुर्गंधानिवाशयात् ॥८ श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रस
नं घ्राणमेव च । अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥९ उत्क्रामंतं स्थि
तं वापि भुंजानं वा गुणान्वितं । विमूढा नानुपश्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः
॥१० यतंतो योगिनश्चैनं पश्यंत्यात्मन्यवस्थितं । यतंतोप्यकृतात्मानो नै
नं पश्यंत्यचेतसः ॥११ यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेखिलं । यच्चंद्रम
सि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकं ॥१२ गामाविश्य च भूतानि धारया ५०
म्यहमोजसा । पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥१३ अ

हं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः । प्राणापानसमायुक्तः पचा
म्यन्नं चतुर्विधं ॥१४ सर्वस्य चाहं हृदि संनिविष्टो मत्तः स्मृतिर्ज्ञानम
पोहनं च । वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदांतकृद्वेदविदेव चाहं ॥१५
द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरश्चाक्षर एव च । क्षरः सर्वाणि भूतानि कू
टस्थोक्षर उच्यते ॥१६ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः । यो
लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥१७ यस्मात्क्षरमतीतोह
मक्षरादपि चोत्तमः । अतोस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्त
मः ॥१८ यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमं । स सर्वविद्भजति मां

पुरुषोत्तमयोगो नाम ३

सर्वभावेन भारत ॥१९॥ इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयानघ । एत
द्बुध्वा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासू
पनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे पंचदशोध्या
यः ॥१५ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अभयं सत्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ।
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवं ॥१ अहिंसा सत्यमक्रोध
स्त्यागः शांतिरपैशुनं । दया भूतेष्वलोलुत्वं मार्दवं ह्रीरचापलं ॥२
तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता । भवंति संपदं दैवीम ५१
भिजातोसि पांडव ॥३ दंभो दर्पोभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।

अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीं ॥४ दैवी संपद्विमोक्षाय नि
बंधायासुरी मता । मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोसि पांडव ॥५ द्वौ
भूतसर्गौ लोकेस्मिन्द्दैव आसुर एव च । दैवो विस्तरशः प्रोक्त आ
सुरं पार्थ मे शृणु ॥६ प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः । न शौ
चं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥७ असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहु
रनीश्वरं । अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकं ॥८ एतां दृष्टिमवष्ट
भ्य नष्टात्मानोल्पबुद्धयः । प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोहिताः ॥
९ काममाश्रित्य दुःपूरं दंभमानमदान्विताः । मोहाद्गृहीत्वासद्ग्रा

हान्प्रवर्त्तंतेऽशुचिव्रताः॥१०॥ चिंतामपरिमेयांच प्रलयांतामुपाश्रिताः॥ का
मोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः॥११॥ आशापाशशतैर्बद्धाः काम
क्रोधपरायणाः॥ ईहंते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान्॥१२॥ इदमद्य
मया लब्धमिदं प्राप्स्ये मनोरथं॥ इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनं
॥१३॥ असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि॥ ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धो
ऽहं बलवान्सुखी॥१४॥ आढ्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया॥ यक्ष्ये
दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः॥१५॥ अनेकचित्तविभ्रांता मो ५२
हजालसमावृताः॥ प्रसक्ताः कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ॥१६॥ आत्म

संभाविताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः॥ यजंते नामयज्ञैस्ते दंभेनाविधिपू
र्वकं॥१७॥ अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः॥ मामात्मपरदेहेषु प्र
द्विषंतोऽभ्यसूयकाः॥१८॥ तानहं द्विषतः क्रूरान्संसारेषु नराधमान्॥ क्षिपा
म्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु॥१९॥ आसुरीं योनिमापन्ना मूढा
जन्मनि जन्मनि॥ मामप्राप्यैव कौंतेय ततो यांत्यधमां गतिं॥२०॥ त्रि
विधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः॥ कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेत
त्त्रयं त्यजेत्॥२१॥ एतैर्विमुक्तः कौंतेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः॥ आच
रत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिं॥२२॥ यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्त्त

त्य कामकारतः॥ न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परांगतिं॥२३॥ तस्माछा
स्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ॥ ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म
कर्तुमिहार्हसि॥२४॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु॰ दैवासुरयोगो
नाम षोडशोध्यायः॥ ॥ अर्जुन उवाच॥ ॥ ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजंते
श्रद्धयान्विताः॥ तेषां निष्ठा तु का कृष्ण सत्त्वमाहो रजस्तमः॥१॥ श्रीभगवानुवाच॥ त्रि
विधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावजा॥ सात्विकी राजसी चैव तामसी
चेति तां शृणु॥२॥ सत्त्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत। श्रद्धामयोयं पु ५३
रुषो यो यच्छ्रद्धः स एव सः॥३॥ यजंते सात्विका देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः॥

प्रेतान्भूतगणांश्चान्ये यजंते तामसा जनाः॥४॥ अशास्त्रविहितं
घोरं तप्यंते ये तपो जनाः॥ दंभाहंकारसंयुक्ताः कामरागबला
न्विताः॥५॥ कर्षयंतः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः॥ मां चैवांतःशरी
रस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान्॥६॥ आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भ
वति प्रियः॥ यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु॥७॥ आयुः
सत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्द्धनाः॥ रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आ
हाराः सात्विकप्रियाः॥८॥ कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदा
हिनः॥ आहारा राजसस्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः॥९॥ यातयामं

गतरसं पूतिपर्युषितं च यत्। उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियं॥१०
अफलाकांक्षिभिर्यज्ञो विधिदृष्टो य इज्यते। यष्टव्यमेवेति मनः समा य
धाय स सात्विकः॥११ अभिसंधाय तु फलं दंभार्थमपि चैव यत्। इज्य र्थमपि
ते भरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धि राजसं॥१२ विधिहीनमसृष्टान्नं मंत्रहीनम
दक्षिणं। श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते॥१३ देवद्विजगुरुप्रा
ज्ञपूजनं शौचमार्जवं। ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते॥१४ अ
नुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत्। स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वा ५४
ङ्मयं तप उच्यते॥१५ मनः प्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः।

भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते॥१६ श्रद्धया परया तप्तं तपस्त
त्रिविधं नरैः। अफलाकांक्षिभिर्युक्तैः सात्विकं परिचक्षते॥१७ सत्का
रमानपूजार्थं तपो दंभेन चैव यत्। क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं
चलमध्रुवं॥१८ मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः। परस्यो
त्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतं॥१९ दातव्यमिति यद्दानं दीयतेनु
पकारिणे। देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्विकं स्मृतं॥२० यत्तु प्रत्युपका
रार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः। दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतं॥२१
अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते। असत्कृतमवज्ञातं तत्ताम

२२

सस्तुदाहृतं॥२२॥ सात्वमितिविधानं ॐ तत्सदिति निर्द्देशो ब्रह्मणस्त्रिवि
धः स्मृतः॥ ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिता पुरा॥२३ तस्मादोमि
त्युदाहृत्य यज्ञदानतपः क्रियाः॥ प्रवर्त्तंते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवा
दिनां॥२४ तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपः क्रिया॥ दानक्रियाश्च वि
विधाः क्रियंते मोक्षकांक्षिभिः॥२५ सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्र
युज्यते॥ प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः पार्थ उच्यते॥२६ यज्ञे तपसि
दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते॥ कर्म चैव तदर्थीयं सदित्येवाभिधी ५५
यते॥२७ अश्रद्धया हुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत्॥ असदित्युच्यते पा

र्थ न च तत्प्रेत्य नो इह॥२८॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मवि
द्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम सप्त
दशोऽध्यायः॥१७॥ ॥अर्जुन उ॥ ॥संन्यासस्य महाबाहो तत्त्वमिच्छा
मि वेदितुं॥ त्यागस्य च हृषीकेश पृथक् केशिनिषूदन॥१॥ श्रीभगवा
नु॥ ॥काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः॥ सर्वकर्मफ
लत्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः॥२ त्याज्यं दोषवदित्येके कर्म प्राहु
र्मनीषिणः॥ यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यमिति चापरे॥३ निश्चयं
शृणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम॥ त्यागो हि पुरुषव्याघ्र त्रिविधः सं

प्रकीर्त्तितः॥४ यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतत्। यज्ञोदानंतपश्चै
वपावनानिमनीषिणां॥५ एतान्यपितुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानि
च।कर्तव्यानीतिमेपार्थनिश्चयंमतमुत्तमं॥ नियतस्यतुसंन्यासःक
र्मणोनोपपद्यते। मोहात्तस्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्त्तितः॥७ दुःख
मित्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्त्यजेत्। सकृत्वाराजसंत्यागंनैवत्याग
फलंलभेत्॥८ कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेर्जुन।संगंत्यक्त्वा
फलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः॥९ नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुशलेना ५८
नुषज्जते।त्यागीसत्वसमाविष्टोमेधावीछिन्नसंशयः॥१० नहिदेहभृ

भृतां

ताशक्यंत्यक्तुंकर्माण्यशेषतः।यस्तुकर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीय
ते॥११ अनिष्टमिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं।भवत्यत्यागिनांप्रेत्य
नतुसंन्यासिनांक्वचित्॥१२ पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबो
धमे।सांख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मणां॥१३ अधिष्ठानं
तथाकर्ताकरणंचपृथग्विधं।विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवंचैवात्र
पंचमं॥१४ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभतेनरः।न्याय्यंवावि
परीतंवापंचैतेतस्यहेतवः॥१५ तत्रैवंसतिकर्तारमात्मानंकेवलं
तुयः।पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नसपश्यतिदुर्मतिः॥१६ यस्यनाहंकृ

तोन्नावोबुद्धिर्यस्यनलिप्यते।हत्वापिसइमांल्लोकान्नहंतिननिबध्य
ते।।१७ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधाकर्मचोदना।कर्मणंकर्मकर्त्तेतित्रि
विधःकर्मसंग्रहः।।१८ज्ञानंकर्मचकर्त्ताचत्रिविधोगुणभेदतः।प्रो
च्यतेगुणसंख्यानेयथावच्छृणुतान्यपि।।१९सर्वभूतेषुयेनैकंभा
वमव्ययमीक्षते।अविभक्तंविभक्तेषुतज्ज्ञानंविद्धिसात्विकं।।२०
पृथक्त्वेनतुयज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्विधान्।वेत्तिसर्वेषुभूतेषु
तज्ज्ञानंविद्धिराजसं।२१यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहेतुकं। ५७
अतत्वार्थवदल्पंचतत्तामसमुदाहृतं।२२नियतंसंगरहितमरा

गद्वेषतःकृतं।अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्विकमुच्यते।२३यत्तुका
मेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः।क्रियतेबहुलायासंतद्राजसमुदाहृ
तं।२४अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यचपौरुषं।मोहादारभ्यतेकर्मयत्त
त्तामसमुच्यते।।२५मुक्तसंगोनहंवादीधृत्युत्साहसमन्वितः।सिद्ध्य
सिद्ध्योर्निर्विकारःकर्त्तासात्विकउच्यते।२६रागीकर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो
हिंसात्मकोशुचिः।हर्षशोकान्वितःकर्त्ताराजसःपरिकीर्तितः।।२७
अयुक्तःप्राकृतस्तब्धःशठोनैष्कृतिकोलसः।विषादीदीर्घसूत्रीच
कर्त्तातामसमुच्यते।२८बुद्धेर्भेदंधृतेश्चैवगुणतस्त्रिविधंशृणु।प्रोच्य

मानमशेषेणपृथक्त्वेनधनंजय॥२९॥प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचकार्याकार्येभया
भये।बंधंमोक्षंचयावेत्तिबुद्धिःसापार्थसात्विकी॥३०॥यथाधर्ममधर्मं
चकार्यंचाकार्यमेवच।अयथावत्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी॥
३१॥अधर्मंधर्ममितियामन्यतेतमसावृता।सर्वार्थान्विपरीतांश्चबुद्धिः
सापार्थतामसी॥३२॥धृत्यायथाधारयतेमनःप्राणेंद्रियक्रियाः।योगे
नाव्यभिचारिण्याधृतिःसापार्थसात्विकी॥३३॥यथातुधर्मकामार्थान्
धृत्याधारयतेर्जुन।प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसापार्थराजसी॥३४॥ ५८
यथास्वप्नंभयंशोकंविषादंमदमेवच।नविमुंचतिदुर्मेधाधृतिःसा

पार्थतामसी॥३५॥सुखंत्विदानींत्रिविधंशृणुमेभरतर्षभ।अभ्यासाद्रम
तेयत्रदुःखांतंचनिगच्छति॥३६॥यत्तदग्रेविषमिवपरिणामेमृतोपमं।
तत्सुखंसात्विकंप्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजं।३७॥विषयेंद्रियसंयोगाद्य
त्तदग्रेमृतोपमं।परिणामेविषमिवतत्सुखंराजसंस्मृतं॥३८॥यदग्रे
चानुबंधेचसुखंमोहनमात्मनः।निद्रालस्यप्रमादोत्थंतत्तामसमु
दाहृतं॥३९॥नतदस्तिपृथिव्यांवादिविदेवेषुवापुनः।सत्वंप्रकृतिजै
र्मुक्तंयदेभिस्यात्त्रिभिर्गुणैः॥ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांचप
रंतप।कर्माणिप्रविभक्तानिस्वभावप्रभवैर्गुणैः॥४१॥शमोदमस्तपः

शौचंक्षांतिरार्जवमेवच।ज्ञानविज्ञानमास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजं॥४२
शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायनं।दानमीश्वरभावश्चक्षात्रंकर्म
स्वभावजं॥४३कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजं॥परिचर्यात्म
स्यापि४ कंकर्मशूद्रकर्मस्वभावजं॥४४स्वेस्वेकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः।
स्वकर्मनिरतःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृणु॥४५यतःप्रवृत्तिर्जगतांयेनस
र्वमिदंततं।स्वकर्मणातमभ्यर्च्यसिद्धिंविंदतिमानवः॥४६श्रेयान्स्व ५९
धर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात्।स्वभावविहितंकर्मकुर्वन्नाप्नोति
किल्बिषं॥४७सहजंकर्मकौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्।सर्वारंभाहिदो

निय२

षेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८असक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगतस्पृहः।नै
ष्कर्म्यसिद्धिंपरमांसंन्यासेनाधिगच्छति॥४९सिद्धिंप्राप्तोयथाब्रह्मतथा
प्नोतिनिबोधमे।समासेनैवकौंतेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा॥५०बुद्ध्यावि
शुद्धयायुक्तोधृत्यात्मानंनियम्यच।शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वारागद्वेषौ
व्युदस्यच॥५१विविक्तसेवीलघ्वाशीयतवाक्कायमानसः।ध्यानयोगप
रोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः॥५२अहंकारंबलंदर्पंकामंक्रोधंपरिग्र
हं।विमुच्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयायकल्पते॥५३ब्रह्मभूतःप्रसन्ना
त्मानशोचतिनकांक्षति।समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपरां॥५४

यावान्यश्चा
श्री

भक्त्या मामभिजानाति [illegible]स्मि तत्त्वतः। ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विश
ते तदनंतरं॥५५ सर्वकर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्व्यपाश्रयः। मत्प्रसादाद
वाप्नोति शाश्वतं पदमव्ययं॥५६ चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्प
रः। बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव॥५७ मच्चित्तः सर्वकर्माणि म
त्प्रसादात्तरिष्यसि। अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनंक्ष्यसि॥५८ यद
हंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे। मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां धा
नियोक्ष्यति॥५९ स्वभावजेन कौंतेय निबद्धः स्वेन कर्मणा। कर्तुं ने ६०
च्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपि तत्॥६० ईश्वरः सर्वभूतानां हृ

द्देशेऽर्जुन तिष्ठति। भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया॥६१ त
मेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत। तत्प्रसादात्परां शांतिं स्थानं प्रा
प्स्यसि शाश्वतं॥६२ इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया। वि
मृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु॥६३ सर्वगुह्यतमं भूयः शृ
णु मे परमं वचः। इष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि ते हितं॥६४ म
न्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु। मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रति
जाने प्रियोऽसि मे॥६५ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज। अ
हं त्वां सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः॥६६ इदं ते नातपस्काय

नातपस्कायकदाचनानचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयोभ्यसूयति॥६७॥य
इदंपरमंगुह्यंमद्भक्तेष्वभिधास्यति।भक्तिंमयिपरांकृत्वामामेवैष्य
त्यसंशयः॥६८॥नचतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः।भवितान
गी॰ चमेतस्मादन्यःप्रियतरोभुवि॥६९॥अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यंसंवा
दमावयोः॥ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः॥७०॥श्रद्धावाननु
सूयश्चशृणुयादपियोनरः।सोपिमुक्तःशुभांल्लोकान्प्राप्नुयात्पु
ण्यकर्मणां॥७१॥कच्चिदेतच्छ्रुतंपार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा।कच्चिदज्ञा ६२
नसंमोहःप्रणष्टस्तेधनंजय॥७२॥अर्जुनउ॰॥ ॥नष्टोमोहःस्मृति

र्लब्धात्वत्प्रसादान्मयाच्युत।स्थितोस्मिगतसंदेहःकरिष्येवचनंतव
॥७३॥इत्यहंवासुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः।संवादमिममश्रौषमद्भ
ुतंरोमहर्षणं॥७४॥व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहंपरं।योगं
योगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतःस्वयं॥७५॥राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसं
वादमिममद्भुतं।केशवार्जुनयोःपुण्यंहृष्यामिचमुहुर्मुहुः॥७६॥
तच्चसंस्मृत्यसंस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः।विस्मयोमेमहान्राज
न्हृष्यामिचपुनःपुनः॥७७॥यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनु
र्धरः।तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम॥७८॥ ॥इतिश्री

१

[illegible] श्री [illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible]

[illegible] ॥ श्रीगोपाले [illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] ॥ ६२

॥ [illegible] श्री [illegible] ॥ [illegible] लिखितं ॥